

**YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT JARAYONLARI
VA UNING SAMARODORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI**

**ПРОЦЕССЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ
ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ
ЕГО ЭФФЕКТИВНОСТИ**

**INTERNAL AUDIT PROCESSES AT LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES
AND PROSPECTS FOR INCREASING ITS EFFICIENCY**

**Safarov Javohir Ismoilovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Audit” kafedrası mustaqil izlanuvchisi**

**Сафаров Жавохир Исмоилович
Независимый соискатель кафедры «Аудит»
Ташкентского государственного экономического университета**

**Safarov Javohir Ismoilovich
Independent candidate of the Department of Audit of the
Tashkent State University of Economics**

Annotatsiya. Maqolada auditorlik faoliyatini tashkil etishda axborot dasturiy ta'minotning ahamiyati ochib berilgan, xususan, ichki audit maqsadlari uchun tahliliy amallardan foydalanish, bunda ilg'or xorijiy tajribalar asosida mamlakatimiz to'qimachilik va tikuv-trikotaj korxonalarida ichki auditni tashkil etish bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: auditorlik faoliyati, ichki audit, tahliliy amallar, dasturiy ta'minot, xorijiy kompyuter dasturlar, auditni avtomatlashtirish bo'yicha milliy dasturlar.

Аннотация. В статье раскрыто значение информационно-программного обеспечения организации аудиторской деятельности, в частности, даны предложения с учетом современного зарубежного опыта по использованию аналитических процедур для целей внутреннего аудита, а также, по организации экономического анализа на текстильных и швейно-трикотажных предприятиях страны.

Ключевые слова: аудиторская деятельность, внутренний аудит, аналитические процедуры, программное обеспечение, зарубежные компьютерные программы, национальные программы по автоматизации аудита.

Annotation. The article reveals the importance of information and software for the organization of audit activities, in particular, proposals are made taking into account the best foreign experience on the use of analytical procedures for the purposes of internal audit, as well as on the organization of economic analysis at the country's textile and sewing and knitting enterprises.

Key words: audit activity, internal audit, analytical procedures, software, foreign computer programs, national audit automation programs.

Kirish (Введение / Introduction)

2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga muvofiq iqtisodiyotimiz rivojlanishining muhim tarmoqlaridan biri hisoblangan yengil sanoat korxonalariga yo'naltirilayotgan xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish hamda zamonaviy texnika va texnologiyalardan foydalanish asosida to'qimachilik sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini 2 baravar va charm-poyabzal mahsulotlari ishlab chiqarishni 3 baravarga ko'paytirish vazifasi belgilangan.[1].

Iqtisodiyotimizni barqaror rivojlantirishda auditorlik faoliyatini xalqaro standartlarga transformatsiya qilish jarayonida amalga oshirilayotgan islohotlarni ilmiy-nazariy jihatdan asoslash muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish choratadbirlari to'g'risida»gi qarori bu sohadagi muhim qadam bo'ldi. Mazkur qarorga binoan O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi bilan birgalikda 2019 yilning 1 apreliga qadar muddatda auditorlik tashkilotlari hamda buxgalterlar va auditorlarning respublika jamoat birlashmalari bilan o'zaro elektron hamkorlikka mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining «Audit» dasturiy majmuasini ishlab chiqishni ta'minlash vazifasi belgilab qo'yildi. [2].

O'z navbatida iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish auditorlik faoliyati, auditorlik tekshiruvlarining tashkiliy va metodologiyasiga ham zarur o'zgarishlarni kiritishni talab etmoqda. Audit amaliyotida ro'y berayotgan o'zgarishlarning tahlili uni tashkil etish an'anaviy usuldan intellektual usulga o'tayotganligini ko'rsatmoqda. Fikrimizcha, audit metodologiyasi ham texnologiyalarga asoslanmog'i lozim. Auditni raqamlashtirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar sharhi (Обзор литературы/Literature review)

Iqtisodchi olim Sh.A.Xusainov va J.M.Qo'shmatovning fikricha: "...raqamli biznes muhiti ichki audit funksiyasiga uch jihatdan ta'sir qiladi. Birinchidan, bu uning miqyosiga ta'sir qiladi. Ichki auditni rejalashtirishning moslashuvchanligi va talab qilinadigan raqamli ma'lumotlarning o'sishi kutilmoqda va axborot texnologiyalari (IT) xavflari tobora muhim ahamiyat kasb etadi, ayniqsa kiberxavfsizlik tahdidlari. Ikkinchidan, ichki auditorlar tomonidan amalga oshiriladigan konsalting xizmatlariga talab yuqori, uchinchidan, raqamlashtirish ichki auditorlarning kundalik vazifalarida ishlash amaliyotini o'zgartirmoqda". [10].

Professor B.A.Xasanov va boshqalarning "Ichki audit korxonaning o'zi tomonidan amalga oshiriladi, uning vazifasi xarajatlar shakllanishi ustidan ichki xo'jalik nazorati, rejadagi smeta va me'yorlardan chetga chiqishlarni aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish va javobgar shaxslarni aniqlash, moliya-xo'jalik faoliyati zaxiralarini qidirish va korxonani samarali boshqaruv qarorlari qabul qilish uchun zaruriy axborot bilan ta'minlashdan iborat" degan fikrini to'liq qo'llab-quvvatlaymiz. [11].

Bu borada R.D.Dusmuratovning quyidagi fikrini e'tirof etamiz: "Ichki auditorlar o'zlari ishlaydigan korxonalar faoliyatini tekshiradi. Ammo, ular qoidaga ko'ra, korxona ma'muriyati (direktorlar kengashi) tarkibiga kiradilar". [4].

AQSHlik iqtisodchi S.Rozensveigning fikricha: “Ichki auditning (Robotic Process Automation- RPA) jarayonlarni robotik avtomatlashtirish tashabbusida erta ishtirok etishi umumiy boshqaruv asoslari va jarayonlar dizayni bo'yicha muvozanatli muhokama, xavflarni baholash va kelishuvni ta'minlaydi”. [9].

Mazkur tushunchaga N.F.Karimov quyidagicha yondashgan: “Ichki audit korporativ boshqaruv, nazorat hamda risklarni boshqarishni baholash va ularning samaradorligini oshirishga nisbatan tizimga solingan va puxta tashkil etilgan yondashuv orqali qo'yilgan maqsadlarga erishishga yordam beradi”. [5].

Ichki audit sohasida chuqur ilmiy izlanishlar olib borgan iqtisodchi olim Sh.I.Ilxomov o'z asarlarida: “Ichki audit boshqaruv nazoratining ajralmas va muhim elementi bo'lib hisoblanadi” degan ta'rifni bergan. [8].

Rossiyalik olim N.A.Prodanova Ichki auditning maqsadiga quyidagicha ta'rifni keltirgan: Ichki auditning maqsadi – bu tashkilot boshqaruv organlariga ichki nazorat tizimining turli bo'g'inlari ustidan samarali nazoratni amalga oshirishda ko'maklashish degan fikrni bildirgan.[6].

Tadqiqot metodologiyasi (Методы/Methods)

Maqolada ichki auditni tashkil etish jarayonida axborot-dasturiy va tahliliy vositalaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan. Unda analiz, sintez, guruhlash, taqqoslash va koeffitsientlar kabi usullardan samarali foydalanilgan.

Tahlil va natijalar (Анализ и результаты/Analysis and results)

Iqtisodiyotni raqamlashtirish o'z navbatida raqamli audit modelini ishlab chiqishni ijtimoiy-iqtisodiy zaruratga aylantirdi. Audit metodologiyasining istiqboldagi rivojlanishi auditorlik risklarini boshqarishga yo'naltirilgan konsepsiyaga asoslanishi zarur. Demak, raqamli iqtisodiyot sharoitida nafaqat auditning nazariy masalalari, balki, uning uslubiyoti va amaliyotida ham strategik islohotlarni amalga oshirish talab etiladi.

Bu borada xalqaro amaliyotda tan olingan “Soft Expert Audit” kompyuter dasturiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, u audit jarayonini kompleks ravishda amalga oshirishga mo'ljallangan. Mazkur dastur yagona integratsiyalashgan platformada auditni rejalashtirish, tayyorlash, audit rejalari, dasturlari va nazorat varaqalarini ishlab chiqish, auditni o'tkazish, hisobot tuzish va monitoring qilishgacha bo'lgan barcha bosqichlarni kompleks boshqaradi.

Auditning mazkur kompyuter dasturi ichki audit, operatsion audit, IT-auditi, mol yetkazib beruvchilar bilan muomalalar auditi, risk va xavf-xatarlarni baholash,

audit sifatini nazorat qilish kabi barcha turdagi funksiyalarni bajaradi. To'liq va moslashuvchan xususiyatga ega bo'lgan "Soft Expert Audit" dasturining "Soft Expert Suite" ilovasidan aktivlar, kapital, majburiyatlar va biznes jarayonlarini boshqarish, investitsion loyihalar tahlili, moliyaviy hisobot auditi kabi sohalarda foydalanish samarali hisoblanadi.

"Soft Expert Suite" maxsus ilovasi ijtimoiy mas'uliyat, boshqaruv, sifat, ekologiya, tibbiyot va moliyaviy xavfsizlik bilan bog'liq xalqaro standartlar talablari asosida ichki va tashqi auditni amalga oshirishga xizmat qiladi. Bunda auditorlar aniq, real vaqtda ishonchli axborotga ega bo'lgan funksiyalar, qulay, intuitiv tushunarli portallar orqali audit sifatini monitoring qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Buning natijasida quyidagilarga erishiladi:

- auditni rejalashtirish, amalga oshirish, hisobot berish va kuzatishgacha bo'lgan barcha audit jarayonlarini avtomatlashtirishga;
- auditorlarga alohida auditorlik topshirig'idan to'liq yillik audit dasturigacha rejalashtirish imkoni yaratiladi;
- audit natijalarini rasmiylashtirishni maqbullashtiradi, qidiruv jarayonini avtomatlashtiradi va zarur bo'lganda tuzatuvchi harakatlar rejalarini amalga oshiradi;
- vazifalarni avtomatik belgilash va amalga oshirish, bildirishnomalar va elektron pochta ogohlantirishlari bilan audit davri va vaqtini optimallashtiradi;
- qidiruv tizimidan foydalanish orqali audit bilan bog'liq hisob hujjatlariga tegishli barcha axborotlarni yagona makonda boshqarish auditning izchilligi va yaxlitligini ta'minlaydi;
- auditning ish hajmi, ko'lami va vaqtini to'g'ri belgilanishini ta'minlash maqsadida auditorning profillarini muvofiqlashtiradi;
- tarmoqlar, loyihalar, bo'limlar, aktivlar, jarayonlar, mahsulotlar va boshqalar bilan integratsiyalashuv orqali audit jarayoni ko'lamini belgilaydi;
- ilova vositasida ko'rib chiqish va tasdiqlash jarayonini avtomatlashtirish uchun axborot oqimlarini osonlik bilan sozlash imkoniyati yaratiladi;
- auditorga oflayn rejimda foydalanish uchun audit tekshiruviga taalluqli axborotlarni yuklab olish imkonini beradi;
- Web sahifalar yoki pdf formatlar orqali hisobot berish va axborot almashishni avtomatlashtiradi.

Iqtisodiyotimizda qo'llanilayotgan «Audit planning» dasturining maxsus ilovasi «Audit Sampling» dasturi auditorlik tekshiruvining ma'lum bir ob'ektiga ixtisoslashgan bo'lib, u auditning barcha jarayonlarini to'liq qamrab ololmaydi. Bu ilova bank tizimida kredit portfelini auditdan o'tkazishda moliyaviy holat va

barqarorlikni aniqlashda ijobiy samara bermoqda. Shuni inobatga olib, yengil sanoat korxonalari faoliyatining auditi jarayonida moliyaviy barqarorlikni aniqlash maqsadida ushbu dastur va uning ilovasidan foydalanishni tavsiya qilamiz.

Auditni rejalashtirish va amalga oshirishdagi muhimlik tamoyilidan samarali foydalanish auditga ajratilgan qisqa muddatda katta hajmdagi tekshiruvlarni amalga oshirish, umumlashtirish, auditorlik hisoboti va xulosasini tayyorlashga sharoit yaratadi.

Audit va sifat nazoratining xalqaro standartlari (ASNXS) muhimlikni tamoyilini ikki standart orqali yoritib beradi:

- 320-sonli AXS «Auditni rejalashtirish va bajarishda muhimlik»;
- 450-sonli AXS «Audit o'tkazish jarayonida aniqlangan buzib ko'rsatishlarni baholash».

320-sonli auditning xalqaro standartida moliyaviy hisobot auditni rejalashtirish va auditni o'tkazishda muhimlik konsepsiyasini qo'llashda auditorning javobgarligi keltirilgan. 450-sonli auditning xalqaro standartida moliyaviy hisobotda aniqlangan xatoliklarni baholashda muhimlik konsepsiyasi qanday qo'llanilishi kerakligi uqtiriladi. Yuqorida keltirilgan ikkala standart ham auditorndan xatoliklarni auditni rejalashtirish jarayonida aniqlaganda, muhimlik darajasini o'zgartirish mumkinligi to'g'risidagi munosabatni talab qiladi. Biroq, biror standart u yoki bu tekshirilayotgan moliyaviy hisobotning aniq ko'rsatkichlariga doir muhimlik darajasiga nisbatan aniq talablarni o'zida mujassam qilmagan. [3].

Iqtisodchi olim M.Tulaevning yozishicha: «Muhimlik tushunchasi deganda moliyaviy hisobotni buzishning eng yuqori qiymati tushuniladi, undan boshlab ana shu hisobotning malakali foydalanuvchisi uning asosida to'g'ri xulosalar chiqarish va to'g'ri qarorlar qabul qilishga qodir bo'lmay qoladi».[7].

1-jadval

Auditorlik tekshiruvlarida muhimlik darajasini baholashning taklif etilayotgan variantlari¹

T.r.	Ko'rsatkichlar	O'sish, mln. so'm	%	Kamayish, mln. so'm	%
	1-variant:				
	Aktivlar:				
1.	Pul mablag'lari	1 000,0	2	1 000,0	2
2.	Debitorlik qarzlari	15 000,0	30	5 000,0	10
3.	Tovar-moddiy zaxiralar	34 000,0	68	44 000,0	88
	Jami muhimlik	50 000,0	100	50 000,0	100
	2-variant:				

¹ Muallif ishlanmasi.

1.	Pul mablagʻlari	10 000,0	2	1 000,0	2
2.	Debitorlik qarzlari	5 000,0	10	1 000,0	2
3.	Tovar-moddiy zaxiralar	24 000,0	48	24 000,0	48
	Jami aktivlar boʻyicha	30 000,0		26 000,0	
	Passivlar:				
4.	Kapital	2 000,0	4	3 000,0	6
5.	Qisqa muddatli majburiyatlar	13 000,0	26	17 000,0	34
6.	Uzoq muddatli majburiyatlar	5 000,0	10	4 000,0	8
	Jami passivlar	20 000,0		24 000,0	
	Jami muhimlilik darajasi	50 000,0	100	50 000,0	100

Jadvalning koʻrsatishicha, auditorlik tekshiruvlari jarayonida muhimlilikni baholash birinchi variantda balansning joriy aktivlari qismiga qaratilgan boʻlsa, ikkinchi variantda balans passividagi kapital va majburiyatlar salmogʻi bilan ham aniqlash taklif etilganligi diqqatga sazovordir.

Muhimlilik chegarasi aniqlanmagan va tuzatilmagan buzib koʻrsatishlarning umumiy yigʻindisi moliyaviy hisobot uchun oʻrnatilgan muhimlilik darajasidan oshib ketishi ehtimolini maqbul boʻlgan past darajagacha kamaytirish maqsadida auditor tomonidan optimal qilib belgilangan summa yoki foizlarni anglatadi. Talabga qarab, operatsiyalar, schotlar qoldiqlari yoki ochib beriladigan maʼlumotning ayrim turlari boʻyicha oʻrnatilgan muhimlilik darajasi yoki darajalaridan auditor tomonidan kamroq qilib oʻrnatilgan summa yoki summalar ham «muhimlilik chegarasi» deb ataladi.

Auditorlik tashkilotlari uchun muhimlilik darajasini belgilashda quyidagi omillar hisobga olinadi:

- xatolikning mutloq miqdori;
- xatolikning nisbiy miqdori (xatoni moliyaviy hisobotning shakllari boʻyicha umumiy summasiga nisbatan tahlil qilinishi);
- xatolikning yigʻma qiymati;
- hisobot moddalarining mazmuni (xatolikka moyil moddalar);
- aniq shartlar – hisobot kimga moʻljallangan: aksiyadorlar (foyda), banklar (pul oqimi), investorlar (foyda va pul oqimi);
- noaniqlik (faoliyatning davomiyligi va uzluksizligi, bankrotlik belgilarining mavjudligi).

Muhimlilik darajasini belgilashda foyda va zararlar toʻgʻrisidagi hisobot boʻyicha quyidagi koʻrsatkichlar hisobga olinadi:

- tovar aylanishidan – 0,5-1,0 %;
- yalpi foydadan – 1,0 - 2,0 %;
- soliqqa tortilgunga kadar foydadan – 5,0%;

Balans xisoboti moddolari bo'yicha:

- xususiy kapital summasidan – 5,0 %;
- aktivlar qiymatidan – 1,0 - 2,0 %.

Aniqlangan xato summasi keltirilgan ko'rsatkichlardan yuqori bo'lsa, bunday xato muhim xato, deb hisoblanadi.

Rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, muhimlik darajasini baholashda taqsimlanmagan foyda summasiga asosan quyidagi taxminiy ko'rsatkichlardan foydalanishni tavsiya etamiz:

- xato summasi 5% gacha bo'lsa – muhim emas,
- xato summasi 5% dan 10% gacha bo'lsa – muhim bo'lishi mumkin,
- xato summasi 10% dan yuqori bo'lsa – doimo muhim hisoblanadi.

Muhimlik darajasini belgilash bosqichlarini quyidagi bo'limlarga ajratamiz.

Testdan o'tkazish va rejalashtirish bosqichi:

1-bosqich. Muhimlik to'g'risida dastlabki mulohaza.

2-bosqich. Segmentlarga muhimlik to'g'risidagi dastlabki mulohazani qo'llash.

Natijalarni baholash:

3-bosqich. Segmentlardagi haqiqiy xato summasini aniqlash.

4-bosqich. Xaqiqiy xato summalarining umumiy miqdorini aniqlash.

5-bosqich. Umumiy haqiqiy xato summasini dastlabki mulohaza summasi bilan solishtirish.

Auditni rejalashtirish va amalga oshirishdagi muhimlik tamoyilidan samarali foydalanish auditga ajratilgan katta hajmdagi tekshiruvlarni amalga oshirish, umumlashtirish, ichki auditorning hisoboti, dalolatnomasi va xulosasini tayyorlashga sharoit yaratadi.

Muhimlik chegarasi aniqlanmagan va tuzatilmagan buzib ko'rsatishlarning umumiy yig'indisi moliyaviy hisobot uchun o'rnatilgan muhimlik darajasidan oshib ketishi ehtimolini maqbul bo'lgan past darajagacha kamaytirish maqsadida auditor tomonidan optimal qilib belgilangan summa yoki foizlarni anglatadi.

2-jadval

«INDORAMA KOKAND TEXTILE» aksiyadorlik jamiyati xorijiy korxonasining sotishdan olingan daromadlari va xarajatlari tahlili², mln.so'm

Ko'rsatkichlar	2020	2021	2022	2023	2024
----------------	------	------	------	------	------

²«INDORAMA KOKAND TEXTILE» AJ xorijiy korxonasi moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

1.Moliyaviy natijalar ko'rsatkichlari					
Sotishdan olingan tushum	740 430	871 094	1 024 816	1 205 666	1 418 431
Sotilgan maxsulotning tannarxi	464 378	530 647	599 082	781 296	920 568
Davr xarajatlari, jami	170 911	201 072	251 515	212 173	238 034
Shu jumladan:					
Ish haqi	61 053	71 827	72 984	79 963	99 089
Ijara haqi	65 151	76 648	103 925	77 872	60 157
Asosiy vositalarning eskirishi	24 395	28 700	45 498	34 376	18 917
Kredit foizlari	20 312	23 897	29 109	19 962	59 870
Sof foyda	105 141	139 375	174 219	212 197	259 829
Sof foyda marjasi%	14,2%	16%	17%	17,6%	18,3%

Jadvalning ko'rsatishicha, tadqiqot ob'ektida sotishdan olingan tushumning yillar kesimida oshishi kuzatilgan. Uning ta'sirida mos ravishda maxsulot tannarxi ham o'sib borgan. Davr xarajatlari esa 2024 yilda 2020 yilga nisbatan 139 foizga o'sgan, biroq 2022 yilga nisbatan olganimizda, bu xarajatlar 94,6 foizga kamayganligini guvohi bo'lamiz. Sof foyda marjasi yillar davomida mos ravishda 2020 yilda 14,2%; 2021 yilda 16%; 2022 yilda 17%; 2023 yilda 17,6%; va 2024 yilda 18,3 %ni tashkil etganligini ijobiy holat sifatida baholash lozim.

Muhimlilik to'g'risida dastlabki mulohaza, 50 000,0 mln.so'm.

Tegishli auditorlik tadbirlarini belgilash (muhokama, qo'shimcha testlar belgilash, qaror qabul qilish va boshqalar) natijasida dastlabki mulohazaga tuzatish kiritiladi.

Auditorlik tahliliy amallari natijasida jami aktivlar va taqsimlanmagan foyda bo'yicha quyidagi haqiqiy holat aniqlandi:

Balans, mln.so'mda.

1. Pul mablag'lari – 100 000,0
2. Debitorlik qarzlari – 450 000
3. Tovar-moddiy zahiralar – 550 000 Jami aktivlar - 1 000 000
4. Taqsimlanmagan foyda - 1 000 000

Maqolada hozirgi paytda amaliyotda keng qo'llanilayotgan

«E-views», «Stata» va «Excel» dasturlari imkoniyatlaridan foydalanib, ekonometrik modellashtirish yordamida moliyaviy natijalarga ta'sir etuvchi omillarning uzoq muddatli prognozi ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilgan. Bugungi kunda auditorlik tekshiruvlarini amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayonida auditorlik tekshiruvi muddati qisqaradi va auditor tomonidan sarflanadigan mehnat hajmi salmoqli darajada kamayadi. Bu esa auditorlik tekshiruvi natijalari sifatining oshishiga sabab bo'ladi.

3-jadval

«BETLIS TEKSTIL» MChJning 2019-2024 yillardagi moliyaviy natijalari ko'rsatkichlari dinamikasi³, *ming so'm*

Ko'rsatkichlar	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sof tushum, ming so'm	44 073 679	82 466 323	76 045 393	74 245 844	98 945 423	135 322 545
Asosiy faoliyat foydasi %	54	40	42	37	18	11
Soliq to'languncha foyda %	12	5	9	13	13	6
Sof foyda %	7	3	8	11	9	5

Jadval ma'lumotlarining ko'rsatishicha, tadqiqot ob'ektining sof tushumi 2024 yilda 2019 yilga nisbatan 3 martadan ortiq bo'lgan, ammo asosiy faoliyatning foydasi 43 foizga, soliq to'languncha foyda 6 foizga va sof foyda 2 foizga kamayganligini guvohi bo'lamiz.

4-jadval

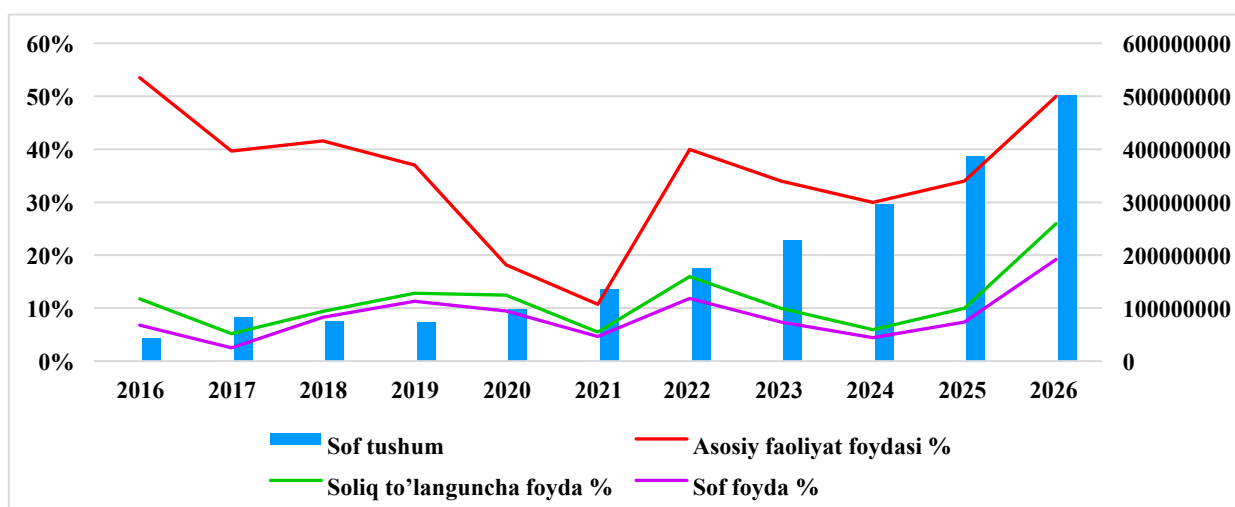
«BETLIS TEKSTIL» MChJning 2022-2026 yillardagi moliyaviy natijalarining prognoz ko'rsatkichlari [13], *ming so'm*

Ko'rsatkichlar	2022	2023	2024	2025	2026
Sof tushum, ming so'm	175 919 309	228 695 101	297 303 631	386 494 721	502 443 137
Asosiy faoliyat foydasi %	40	34	30	34	50
Soliq to'languncha foyda %	16	10	6	10	26
Sof foyda %	12	7	4	7	19

3 «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2019-2024 yillardagi moliyaviy va statistik ma'lumotlari

Jadval tahlili natijasida 2022–2026 yillarda korxonaning moliyaviy natijalari ko‘rsatkichlari bo‘yicha ijobiy tendensiyalar kutilmoqda. Xususan, 2026 yilda 2022 yilga nisbatan o‘shish 3 marta, asosiy faoliyat foydasi 10 foizga, soliq to‘languncha foyda 10 foizga va sof foyda 7 foizga o‘shishi prognoz ma’lumotlari asosida tasdiqlandi.

Maqolada amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasida «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2016-2021 yillardagi moliyaviy natijalari dinamikasi va 2022-2026 yillarda kutilayotgan prognoz ko‘rsatkichlari diagramma ko‘rinishida ishlab chiqilgan.

1-rasm. «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2019-2024 yillardagi moliyaviy natijalari dinamikasi va 2022-2026 yillarda kutilayotgan prognoz ko‘rsatkichlari⁴

Yuqoridagi panel ma’lumotlari va prognoz ko‘rsatkichlarini kompyuter dasturlari yordamida qayta ishlash natijasida auditorlik tekshiruvlarini amalga oshirishga, shuningdek, auditorlik hisoboti hamda xulosasini xalqaro standartlar asosida tayyorlashga imkoniyat yaratiladi.

Xulosa va takliflar (Заключение/Conclusion)

Audit jarayonida muhimlikni aniqlash va riskni baholashda tahliliy amallardan foydalanish yuzasidan ishlab chiqilgan tavsiyalar natijasida auditni xalqaro standartlar asosida tashkil qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Yengil sanoat tizimida AKTda qayta ishlashga mo‘ljallangan raqamlashtirilgan hisob registrlarining takomillashtirilgan shakllari hamda

⁴ «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2019-2024 yillardagi moliyaviy va statistik ma’lumotlari

«Tarmoq korxonalarida xarajatlar – mahsulot hajmi – foyda» Zanjiri asosida iste'mol qiymatini shakllantirishning ishlab chiqilgan mexanizmini tarmoq korxonalari faoliyatiga tatbiq qilish ijobiy samara beradi.

Yengil sanoat korxonalarida «Audit-sampling», «SoftExpert Audit» dasturlari asosida mahsulot tannarxi va moliyaviy natijalar auditini o'tkazish bo'yicha uslubiy tavsiyalar hamda to'qimachilik va tikuv-trikotaj korxonasining mahsulot tannarxi va moliyaviy natijalariga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarning 2025 yilgacha ishlab chiqilgan prognozini amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литература/References)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasida Auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3946-son Qarori. <https://lex.uz/docs/3914502>
3. Audit va sifat nazoratining xalqaro standartlari. I qism. 1jild. – T.: «Sano-standart», 2014, b. 501.
4. Dusmuratov R.D. Audit asoslari. Darslik. T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2003. 612 b.
5. Karimov N.F. (2006) Tijorat banklarida ichki audit. Monografiya. T.: Fan.
6. Prodanova N.A. (2006) Внутренний аудит, контроль и ревизия. – М.: Налог Инфо, с. 42.
7. Tulaev M.S. (2021) Auditda muhimlik darajasini aniqlash metodikasini rivojlantirish. «Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar» ilmiy elektron jurnali. № 5, sentabr-oktabr.
8. Ilhomov Sh.I. (2018) Audit. Darslik. - T.: Iqtisodiyot.
9. Seth Rosensweig. Robotic Process Automation (RPA): A primer for internal audit professionals. <https://www.pwc.com/us/en/services/consulting/cyber-security-riskregulatory/library/robotic-process-automation-internal-audit>.
10. Xusainov Sh.A., Kushmatov J.M. Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ichki auditni takomillashtirish. "Science and Education" Scientific Journal. August 2021 / Volume 2 Issue 8. <https://cyberleninka.ru/article/n/ra-amli-tehnologiyalarni> zhorij etish orqali ichki auditni takomillashtirish.
11. Xasanov B.A., Aliboev Z.A., Zokirova M.Sh. (2003) Ichki auditni avtomatlashtirish asoslari. - T.: Fan, 162 b.